

A bajóti Öregkő barlangjai Esztergom megyében.

Irta: BEKEY IMRE GÁBOR.¹⁾

Budapest környékének ezideig ösmert több, mint negyven barlangja közül a bajóti *Öregkő barlangja* egyike a legérdekesebbeknek. Esztergom megyében Nyergesujfalu vasuti állomásából egy óra járásnyira Bajót község fölött keletre emelkedik a Gercse-hegység egyik külön álló szép fekvésű hegye, a 374 m. magas Öregkő, amelynek éles gerincvonulata észak déli irányú. A hegynek Bajót felé eső nyugati lankásan emelkedő lejtője az erdőirtások helyén szőlőkkel van beültetve, míg keletre eső része hirtelen falszerűen letőzik, föltárva a Dachstein mészkőtömeg élesen elhatárolt rétegeit.

Ezen a meredek tetőzésen magasan a völgy fölött már messziről felénk tátong egy háromszög alakú hatalmas barlang. Nyílása a tető alatt 20 méternyire, az Öregkőalja völgye fölött pedig 100 méternyire van és északkeletre néz. A barlang nyílás magassága körülbelül 10 m., szélessége szintanyi és hossza 30 m. Végig jól járható, belső alakulata tágas, csarnokszerű. Feneke vízszintes, de a bejáraton túl is terméskövel van borítva, mert az esztergomi káptalan tulajdonát képező ezen területen éppen ezt a barlangot szemelték ki kőbányának. A barlang külső nyílásának javarésztét már elpusztították, s ha a Szakosztály nem lép közbe, úgy hova tovább nem lesz már alkalom a kutatásra.

Általában tapasztalható, hogy Budapest környékén a barlangok egy részét ily módon pusztítják, mintha valamilyen rendszer nyilatkoznék ebben a vandalizmusban. A Nagyszénes alatti Piliscsabához közel fekvő egyik igen érdekes kőfülke is tavaly óta már áldozatul esett a kőtermelő dinamit robbantásoknak, sőt a solymári *Ördöglyuk* és a *Kecskeól* — úgy paleontológiai, mint turisztikai szempontból rendkívül érdekes két barlang — is rövidesen hasonló sorsra fog jutni, ha a kutatásokkal tovább késlekednénk.

Ez alkalomból bátorkodom azt az eszmét fölvetni, hogy a Szakosztálynak a barlangok fönntartása, illetve megvédéséről is valamilyen formában gondoskodnia kellene, nehogy a jövőben az értékes lelőhelyeket, amelyek kulturhistoriai szempontból jelentősek és a látványosságot nyújtó barlangokat, amelyek az idegen forgalom érdekében fontosak, oktalan

¹⁾ Előadta a Barlangkutató Szakosztálynak 1913. évi április hó 8.-án tartott szakülésén.

rövid látással pusztán anyagi érdekből elpusztítsák. Ilyen kulturális és nemzeti kincsek további eltékozlását meg kell akadályozni.

Ajánlom, hogy a Szakosztály ne csak a lapok útján hívna föl a közönség figyelmét erre a körülményre, hanem indítson az eszme érdekében az összes magyarországi turista egyesületek bevonásával hathatós társadalmi mozgalmat és forduljon a kormányhoz hatósági védelem biztosítása végett.

A veszendőnek induló bajóti Öregkő-barlangja utolsó harmadában egy 6 m. átmérőjű hatalmas kerek kürtő nyílik a tetőre, úgy hogy ezen a napsugár akadálytalanul behatolhat és a barlangot teljesen szárazon tartja.

A feneket borító terméskő csak a barlang hátsó részében enyészik el és itt jut fölszínre az alluvium, amely valószínűleg a kövek alatt mindenütt az alsóbb rétegeket fölszines kitöltéssel borítja. Ebben a hátsó részben kellene ásatni, mert itt a legkevesebb költséggel lehetne meggyőződést szerezni arról, hogy paleontológiai vagy prehisztoriai szempontból érdemes-e a rendszeres ásatást folytatni.

Tisztelettel kérem a Szakosztályt szavazzon meg a próbaásatások költségeire egyelőre 100 koronát, mert szerény nézetem szerint minden jel arra vall, hogy a Budapest környékbeli barlangokhoz hasonlóan itt is értékes leletekre lehet majd bukkanni.

Bajót község érdemes jegyzője BAITS GYÖRGY úr az ásatások megkezdése esetére ígéretet tett, hogy a terméskövek kihordatására vállalkoznék, amely munka igen tetemes anyagi támogatásnak felel meg. A kövek kihordására természetesen csak akkor kerülne sor, ha a próbaásatás eredményes lenne.

Kívánatos lenne az ásatások engedélyezésére a tulajdonos esztergomi káptalant fölkérni olyképen, hogy a nagyfontosságú kulturális célra való tekintettel az ásatás költségeihez némi anyagi támogatással is hozzájárulni sziveskednék. Nem különben Esztergom vármegye főispánja és alispánja, valamint a járás főszolgabírója PISUT KÁLMÁN és a város tanácsához is hasonló kéréssel kellene fordulni.

Az Öregkő keleti sziklás oldalán a nagybarlangon kívül még egy teremszerűen kiképződött barlang és két zsomboly található.

Közvetlen az ásatásra alkalmasnak jelzett nagy barlang mellett néhány lépésnyire, északi irányban azonos magasságban törmelékkövek között egy szűk kis nyílásra bukkantam, amelyet a kövek egy részének eltávolítása után annyira kibővíthettem, hogy azon bebujhattam. A nyílás néhány méterrel beljebb már kitágul és 6 m. hosszú teremmé bővül, amelynek mennyezete ember magasságú. A fenék vízszintes. A barlang nyílása a meredek lejtőről leomlott törmelékkövek teljes elhordása után olyan szélesnek ígérkezik, hogy itt szintén egy próbaásatást lehetne meg-

kisérelni. Valószínű ugyanis, hogy ezen a védettebb helyen az ősember tartózkodásának nyomai föllelhetők lesznek.

Ezen két barlangtól északi irányban körülbelül 50 méternyire valamivel mélyebb fekvésben, az Öregkő gerincének nyerges része alatt van egy zsomboly, amelyet a helység jegyzője a völgyből is látható római I-es jelzéssel látott el. A nyílás a meredek lejtő oldalán tátong. Szélessége $1\frac{1}{2}$ m., magassága 2 m. A kémény eleje 45 fok alatt a hegy belseje felé lejt. Kötéllel biztosított 10 méternyi út után azonban hirtelen, egy kisebb lépcsőtől eltekintve oldalfalai függélyesekké válnak, amelyeknek megmászása ezideig még negyven méteres kötélhágcsóval sem sikerült. A ledobott kő több másodpercnyi esés után ütődik csak a valószínűen ferde síkú fenék falához és ekkor még hosszasan gurul. A barlang fenék mélysége nem ősméretes, de igen tekintélyes lehet. Kikutatására már egy ízben évek ezelőtt JORDÁN KÁROLY dr. is vállalkozott, de féluton sietve vissza kellett térnie, mert a gyertya lángja több ízben elaludt holott légvonatot nem észlelt. Ez okból arra lehet következtetni, hogy a barlang mélyebben fekvő része valószínűleg szénsavval van telve és kikutatása ez okból sem lenne lehetséges. A szénsav jelenlétét megállapítandó kutató lámpánkat több, mint 30 méternyi mélységre lebocsátottam, de a gyertya égre került vissza és denevérek is fölröppentek, habár ez a körülmény egymaga szénsav mentes levegőre még nem enged határozott következtetéseket, mert a gyertya lángja még éghet ott, ahol az emberi tüdő már működni nem tud, viszont hogy a denevérek milyen mélységből jöttek megállapítható nem volt.

Az Öregkő északi lejtőjének lábánál közel a völgy fölött van még egy zsomboly, amely azonban kisebb terjedelmű, feneke elérhető, de el nem ágazik. Eliszaposodott, mint az ilyen hasonló fajtájú többi víznyelő.

A zsombolyok, ravaszlyukak és víznyelők kikutatása alkalmával azt tapasztaltam, hogy azok, ha fenekük elérhető a legritkább esetben ágaznak el, mert vagy eliszaposodott vagy pedig oly nagy tömegű fölülről bedőlt és bedobott kővel vannak fedve, hogy azok kiemelése nélkül semmiféle vélemény nem adható, vajjon ott a víz az őszállatok csontjait besodorta-e vagy sem.

De legtöbb esetben a zsombolyok merőleges falai oly mélyre nyúlnak, hogy a 80—100 m. mélységűek nemcsak gyakoriak, hanem a túlnyomó részük az eredményes kikutatás esetén 16—20 emeletnek megfelelő tekintélyes magasság megmászását tenné szükségessé. Kötélen fékezve lehetne ugyan ilyen mélyre lecsúszni, de még a derékra kötött biztosító kötéll segítségével, amelyet 3—4 ember húzna, sem lehetne többé följönni, mert ha a folyton horzsolódó kötéll ki is birná a terhet, ilyen mélységből élve fölhúzni senkit sem lehet.

Hisz a Vecsebükk zsombolyainak kikutatása alkalmával, még a kötélhágcsón való mászás a derékra kötött kötélemelésével is olyan óriás munkának bizonyult, hogy a 40 méter vagyis 8 emelet mélységet maximummal ősmerjük föl, ennél többet szivtágulás veszélye nélkül megtenni nem lehet. De ebből a mélységből az emberi hang már nem hallatszik föl, sem oda érhetően le nem ér és így a fölszínen lévő társak már nem tudhatják, hogy mikor engedjék vagy feszítsék meg a kötelet. A lebecsátott tehát mennél mélyebbre jut annál kevesebb segítséget nyerhet, holott erre mindinkább fokozottabb mértékben szüksége lenne.

De ez a kisebbik baj. A leszállót folyton az a veszély fenyegeti, hogy a nyílás szegélyén lazán fekvő kövek valamelyike a kötélemelés hágcsó ingása, vagy az összecsőződülő kíváncsi paraszti nép tolakodása folytán megmozdul és lezuhan.

Ezeknél is nagyobb veszedelem leselkedik azonban a zsombolyok mélyén a leszállóra. Az esetleges mérgezett levegő. Hisz ősmertes, hogy a mély kutak is már hány emberhalált okoztak, pedig milyen csekély mélységűek ezek a zsombolyokéhoz mérten.

A fentiek után azt bátorkodom javasolni, hogy mindaddig míg a Szakosztály úgy a szénsav jelenlétére bizony következtethető műszer, fejtű és valamint tábori telefon és alkalmas mechanikus fölvonó készülékkel nem rendelkezik, a zsombolyok kikutatására még önként vállalkozóknak se adjon megbízást, mert ilyen vállalkozás még a legtekintélyesebb eszközök mellett is kockázatos és ezernyi előre nem látható véletlen, de a legcsekélyebb mulasztás is könnyen emberhalállal végződhetik.

Kívánatos tehát, hogy első sorban az összes szükséges eszközök beszereztesse és a zsombolyok kikutatása mindenkor hatósági biztonsági védelem mellett történjék.

Budapest, 1913. április 8.

daß gegen Ende des XVIII. Jahrhunderts nach GROSSINGER's Angaben¹⁾ dieses Tier in den Waldungen der Komitate Szatmár und Abauj noch gefunden wurde, so darf man sich nicht verwundern, daß dieses nördliche Tier in den prähistorischen Zeiten auch noch im Pilisgebirge heimisch war.

Die in den übrigen prähistorischen Schichten der Höhle gefundenen Tierreste bieten nicht viel Interessantes. Am beachtenswertesten noch ist eine Bärenphalange. Die übrigen Knochen stammen meistens von Haustieren (*Equus, Bos, Capra, Sus* etc.), zu denen noch die Knochentüberreste der Jagdbeute des prähistorischen Menschen (*Cervus, Capreolus, Lepus, Vulpes, Felis* etc.) hinzukommen.

Die Höhlen des Öregkö bei Bajót im Komitat Esztergom.

Von EMERICH G. BEKEY.

Eine der interessantesten unter den etwa 40 bisher bekannten Höhlen der Umgebung von Budapest ist die Höhle am Öregkö bei Bajót. Östlich von der Ortschaft Bajót im Komitat Esztergom erhebt sich ein schöner, isolierter Berg des Gerecsegebirges, der 374 m. hohe Öregkö, dessen scharfer Kamm N—S-lich streicht. Die sanfte westliche, gegen die Ortschaft zu gerichtete Lehne des Berges ist an Stelle der früheren Waldungen mit Weingarten bedeckt, während die Ostlehne steil, wandförmig abgebrochen ist; hier sind Dachsteinkalk-Schichten aufgeschlossen.

An diesem steilen Abbruche erblickt man hoch oben über dem Tale schon von weitem den dreieckigen, weiten Eingang einer Höhle. Der Eingang liegt 20 m. unter dem Kamme, 100 m. über dem Öregköalja genannten Tale und blickt gegen Nordosten. Der Höhleneingang ist etwa 10 m. hoch, ebenso breit, die Höhle selbst 30 m. lang. Sie ist durchwegs leicht gangbar, innen weit, hallenartig. Die Sohle der Höhle ist eben, jedoch bis auf eine gewisse Strecke nach innen mit Gesteinstrümmern bedeckt. Die Höhle wird nämlich als Steinbruch benützt und schon ist ein ansehnlicher Teil des Einganges zerstört.

Im letzten Drittel der im Verfall begriffenen Öregköhöhle bei Bajót befindet sich ein mächtiger, 6 m. weiter runder Schlot, der oben am

¹⁾ BREHM's Tierleben. Bd. I. p. 531. (Ungarische Ausgabe.)

Kamme mündet und die Höhle trocken hält und mit Sonnenlicht versieht.

Das Trümmerwerk, welches die Sohle der Höhle bedeckt, reicht bis in den hinteren Teil der Höhle. Hier tritt Alluvium zutage, das die tieferen Schichten unter den Gesteinstrümmern wahrscheinlich überall bedeckt. In dieser hinteren Partie sollte gegraben werden, da man sich hier mit den geringsten Kosten Gewissheit verschaffen könnte, ob es sich lohnen würde, in der Höhle systematische Grabungen nach paläontologischen und prähistorischen Objekte zu veranstalten.

Ich gestatte mir, an die Fachsektion die Bitte zu richten, zum Zwecke der Probegrabung hundert Kronen bewilligen zu wollen. Auch andere Unterstützungen stehen in Aussicht, indem z. B. der verdienstvolle Notär der Ortschaft Bajót sich bereit erklärte, im Falle einer systematischen Ausgrabung das in der Höhle befindliche Trümmerwerk kostenlos abführen zu lassen.

An der östlichen Felswand des Öregkó befindet sich außer der besprochenen großen Höhle noch eine saalförmig beschaffene Höhle, ferner zwei Sauglöcher.

Unmittelbar neben der großen Höhle, einige Schritte nördlich von derselben, stieß ich in derselben Höhe zwischen umherliegendem Trümmerwerk auf eine enge Öffnung, die ich nach Fortschaffung eines Teiles der Steine dermaßen erweiterte, daß ich eindringen konnte. Einige Meter einwärts erweitert sich die Öffnung zu einem 6 m. langen Saale, der von Manneshöhe ist. Die Sohle ist eben. Der Eingang der Höhle verspricht nach Fortschaffung sämtlichen Gehängeschuttes so weit zu werden, daß hier ebenfalls eine Probegrabung versucht werden könnte. Wahrscheinlich würden sich nämlich an diesem geschützteren Punkte Spuren des Urmenschen finden.

Etwa 50 m. nördlich von diesen beiden Höhlen, etwas tiefer als diese, befindet sich unter der Einsattelung des Kammes ein Saugloch, das durch den Notär der Ortschaft mit einem weithin sichtbaren I. bezeichnet wurde. Die Öffnung befindet sich an der steilen Lehne; sie ist $1\frac{1}{2}$ m. breit und 2 m. hoch. Anfangs verläuft der Schlot unter 45° geneigt in das Innere des Berges. Nach einer am Strick zurückgelegten Strecke von etwa 10 m. wird der Schlot von einer kleineren Stufe abgesehen senkrecht, die Durchforschung dieser Partie gelang bisher nicht einmal mittels einer 40 m. langen Strickleiter. Hinabgeworfene Steine schlugen erst nach einigen Sekunden an die wahrscheinlich schiefe Sohle, auf welcher sie noch längere Zeit kollerten. Die Tiefe der Höhlensohle ist demnach nicht bekannt, doch dürfte sie sehr beträchtlich sein. Wahrscheinlich sind die tieferen Partien des Schlotes mit Kohlensäure ange-

füllt, hierauf deutet wenigstens eine vor mehreren Jahren gemachte Beobachtung Dr. KARL JORDÁN'S. Schon dies würde also eine Durchforschung des Schlotes vereiteln.

Am Fuße der Nordlehne des Öregkö befindet sich nahe über dem Tale noch ein Saugloch, dessen unteres Ende erreichbar und verschlammmt ist, wie bei den meisten ähnlichen Sauglöchern.

Die Spuren des diluvialen Urmenschen in der Bajóter Öregköhöhle.

Von Dr. EUGEN HILLEBRAND.

Mit der nachstehend zu besprechenden Höhle hat sich die Zahl der Fundorte des diluvialen Urmenschen in Ungarn abermals vermehrt. Auf die Bajóter Höhlen wurde die Aufmerksamkeit der Fachsektion für Höhlenkunde vom dortigen Notär, Herrn GEORG BAITS gelenkt. Im Auftrage der Fachsektion unternahmen wir mit dem Mitgliede EMERICH BEKEY, der diese Höhlen schon früher gekannt hatte, im Herbst 1912 einen Ausflug nach Bajót, wo wir feststellten, daß die größte Höhle des Öregkö zu Grabungen geeignet erscheint. Infolgedessen begab ich mich am 20. April 1913. im Auftrage der Fachsektion nach Bajót, um die Probegrabungen zu beginnen. Ich kann es nicht unterlassen, auch bei dieser Gelegenheit Herrn GEORG BAITS, der mir durch seine Zuvorkommenheit bei den Forschungen eine große Hilfe war, Dank zu sagen.

Die Höhle liegt östlich, ungefähr drei Viertelstunden Weges von der Gemeinde Bajót im Dachstein-Kalkstein, ungefähr 80 m ober dem Kóaljatale. Ihre Öffnung ist nach Norden gegen die Donau gewendet, wo die Lehne sehr steil ist. Nach den Angaben des Bajóter Richters, Herrn JOSEPH PÓSA war die Höhle vor den Felssprengungen, die an der Höhlenöffnung vorgenommen wurden, um ungefähr 10—15 m länger. Von der Mitte der Höhle führt ein mächtiger Kamin nach aussen. Die Oberfläche der Ausfüllung ist ziemlich gewellt. Die Probegrube ließ ich im rückwärtigen Drittel der Höhle ausführen; den Felsen erreichten wir bisher noch nicht, doch fanden wir in einer Tiefe von 3 m vorläufig vollständig sterilen, stark kompakten, plastischen, gelben Ton, der wahrscheinlich unmittelbar auf dem Felsen lagert.

Die oberen Schichten der Ausfüllung bestehen bis zu einer Tiefe von 2 m aus schwarzer, weiter unten aus graubrauner Erde, Knochen